

ברית ערבות מואב הר עיבל והר גגריזים
עיונו של ר' סמט
ר' מ. נבון

דברים פרק כח

(סט) אלה דברי הברית אשר צנה יקנך את משה לכת את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר פרת אתם בחרב: פ

פרקים ה-יא:	נאומים בעיקר נגד ע"ז
פרקים יב-כו:	נאומים המלמדים מצוות חוץ מע"ז
פרק כז:	...
פרק כח:	קללות כסיום לפרקים יב-כו
פרק כט:	קללות כסיום לפרקים ה-יא
פרק ל:	תשובה וגאולה כסיום לפרקים כח-כט

אברנאל דברים פרק כט

... השם יתברך זכה בישראל, אם מפני שהוציאם... ממצרים מבית עבדים... כמו שכתוב (ויקרא כ"ה, נה) 'כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים'. ולפי שזכה בגופותיהם כעבדים כנעניים, וזכה גם כן בנפשותיהם, לפי שהשלימה שלמות נפשי במתן תורתו, לכן הכניסם בברית הראשון בהוציאם אותם ממצרים, והיה הברית ההוא בדם שזרק עליהם (שמות כ"ד, ח), להורות שגופם ונפשותם - 'כי הדם הוא בנפש יכפר' - כולם היו משועבדים אליו יתברך... ולפי שעתה רצה השם יתברך לעשות עמהם חסד אחר, והוא בירושת הארץ הקדושה, הביא הצורך שייכנסו בברית חדשה. לפי שהראשון היה על שעבוד גופם והכנעת אמונתם, והשנית היא על ירושת הארץ. והיה ענין זה הברית וכוונתו, שלא בחרבם יירשו ארץ, ולא יירשוה מאבותיהם, אבל שהשם יתברך נתנה אליהם, לא במתנה כי אם בתורת הלוואה, כמו שכתוב (ויקרא כ"ה, כג) 'והארץ לא תמכר לצמיתות, כי לי הארץ', ושיתחייבו לעבוד בה את אדוני הארץ, ושלא יעבדו אלוה אחר זולתו, כי יהיה זה מרד וקשר גדול אליו. הנה התבאר מזה צורך הברית הזו ותכליתו... ובערך הארץ הנבחרת אשר לקחו מאתו יתברך, וחייבו עצמם לשבת בה ולתת הביכורים והתרומה והמעשרות ושאר המצוות התלויות בארץ - הם בהכרח כגרים ותושבים עם א-לוהינו, ומחויבים הם ובניהם עד עולם לשבת בארץ הזאת ולפרוע החוב אשר הסכימו בראשונה עם אדוני הארץ לפרעו, שהם המצוות שקיבלו על עצמם בעת שנכנסו בעבודתו.

דברים פרק כז

(א) ויצו משה וזקני ישראל את העם לאמר שמור את כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום: (ב) והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר יקוק אלהיך נתן לך והקמת לך אבנים גדולות ושדת אתם בשיד: (ג) וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך למען אשר תבא אל הארץ אשר יקנך אלהיך נתן לך ארץ זבת חלב ודבש כאשר דבר יקנך אלהי אבותיך לך: (ד) והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל ושדת אותם בשיד: (ה) ובנית שם מזבח ליקוק אלהיך מזבח אבנים לא תניף עליהם ברזל: (ו) אבנים שלמות תבנה את מזבח יקנך אלהיך והעלית עליו עולת ליקנך אלהיך: (ז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמתה לפני יקנך אלהיך: (ח) וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב: ט וידבר משה והכהנים הלויים אל כל ישראל לאמר הספת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם ליקוק אלהיך: יו ושמעת בקול יקוק אלהיך ועשית את מצותו ואת חסיו אשר אנכי מצוה היום: יא ויצו משה את העם ביום ההוא לאמר: יב אלה יעמדו לברך את העם על הר גגריזים בעברכם את הירדן שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימן: יג ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ראובן גד ואשר וזבולון דן ונפתלי: יד וענו הלויים ואמרו אל כל איש ישראל קול רם: טו ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה תועבת יקנך מעשה ידי חרש ושם בסתר וענו כל העם ואמרו אמן: טז ארור מקלה אביו ואמו ואמר כל העם אמן: טז ארור מסוגל גבול רעהו ואמר כל העם אמן: יז ארור משגה עור בדרך ואמר כל העם אמן: יח ארור משה מושפט גר יתום ואלמנה ואמר כל העם אמן: יט ארור שׁכב עם אשת אביו כי גלה כנף אביו ואמר כל העם אמן: כא ארור שׁכב עם כל בהמה ואמר כל העם אמן: כב ארור שׁכב עם אחותו בת אביו או בת אמו ואמר כל העם אמן: כג ארור שׁכב עם חתנתו ואמר כל העם אמן: כד ארור מכה רעהו בסתר ואמר כל העם אמן: כה ארור לקח שׁחד להכות נפש דם נקי ואמר כל העם אמן: כו ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן: פ

ענין	עיבל גריזים	חורב
ברית לאחר מות מצוות	בנאומים שקדמו לפרק כ"ז	ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים (כד: ג)
כתיבת המצוות	וכתבת עליהן [על האבנים] את כל דברי התורה הזאת	ויכתב משה את כל דברי ה' (כד: ד)
בניית מזבח	ובנית שם מזבח לה' א-להיך	וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר (כד: ד)
הקרבת עולות ושלמים	והעלית עליו עולת לה' א-להיך. וזבחת שלמים	ויעלו עלות וזבחו זבחים שלמים לה' (כד: ה)
תפקיד לאבנים	תקימו את האבנים האלה... בהר עיבל	ושתי עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל (כד: ד)
אכילה ושתיה	ואכלת שם ושמת	ויאכלו וישתו (כד: יא)

דברים פרק כז

(ט) וידבר משה והכהנים הלויים אל כל ישראל לאמר הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם ליקנך אלהיך: (י) ושמעת בקול יקנך אלהיך ועשית את מצותיו ואת חקיו אשר אנכי מצונך היום:

דברים פרק כח

(סט) אלה דברי הברית אשר צוה יקנך את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב:

דברים כט

(ט) אתם נצבים היום בלכם לפני יקנך אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריתכם כל איש ישראל: (י) טפכם נשיכם וגרדך אשר בקרב מנהיגך מחטב עציד עד שאב מימין: (יא) לעברך בברית יקנך אלהיך ובאלתו אשר יקנך אלהיך כרת עמך היום: (יב) למען הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב:

ר' אלחנן סמט, "הברית משני צדי הירדן"

הברית בארץ מואב והברית בהר גריזים והר עיבל - אחת היא ביסודה. חלקה האחד נעשה בידי משה עצמו בצד המזרחי של הירדן, בערבות מואב ערב הכניסה לארץ; וחלקה האחר נעשה לאחר חציית הירדן, בעמק שכם, בטקס רב רושם שבו 'עברו' ישראל בברית באחד משערי הכניסה לארץ ישראל: "מחיצה מכאן ומחיצה מכאן [ההרים גריזים ועיבל, הניצבים משני צדי העמק הצר שביניהם] ועוברים בינתיים".

יהושע פרק ח

(א) אז יבנה יהושע מזבח ליקנך אלהי ישראל בהר עיבל: (לא) כאשר צוה משה עבד יקנך את בני ישראל בכתוב בספר תורת משה מזבח אבנים שלמות אשר לא תניף עליהן ברזל ויעלו עליו עלות ליקנך ויזבחו שלמים: (לב) ויכתב שם על האבנים את משנה תורת משה אשר כתב לפני בני ישראל: (לג) וכל ישראל וזקניו ושטריתם ושפטיו עמדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים הלויים נשאי ארון ברית יקנך פגור באזרח חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל כאשר צוה משה עבד יקנך לברך את העם ישראל בראשונה: (לד) ואחרי כן קרא את כל דברי התורה הברכה והקללה בכל הכתוב בספר התורה: (לה) לא היה דבר מפל אשר צוה משה אשר לא קרא יהושע נגד כל קהל ישראל והנשים והטף והגר ההלך בקרבם: פ

~ אימות ע"י פרופ' אדם זרטל ~

1. מצוי בהר עיבל
2. ערימת אבנים מכסים אתר - מזבח היה חד פעמי.
3. מצוי בודד (מבנה היחיד בהר עיבל מתקופה זו - אי אפשר ליחס למיגורים, וכדומה).
4. בתוך המבנה המרובע אפר ועצמות שנשרפו באש פתוח - כולם מבהמות כשרות בני שנה!
5. מבנה מאבנים לא חטובים - ובניית שם מזבח ליקנך אלהיך מזבח אבנים לא תניף עליהם ברזל.
6. זיו צר מסביב - (שמ' כז:ה) פרפ'ב המזבח [סובב, כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי כרכוב רש"י].
7. המבנה כלל סוללה - כשאתה בונה כבש למזבח, לא תעשהו מעלות מעלות אישיקלונ"ש בלעז [מדרגות] אלא חלק יהא ומשופע (רש"י שמ' כ:כב).
8. 1250 לפנה"ס ע"י כלים וחיפושית-פרעה (scarab) נדיר - וזאת תקופת יהושע.

"The cultic site on Mt. Ebal satisfies the three criteria necessary to identify a biblical site: chronological (beginning of the Israelite settlement), geographical, and the nature of the site (a cultic center with a burnt-offering altar). In view of this analysis, the identity of the biblical story and this site as the first inter-tribal center of the Israelite tribes can hardly be doubted."

תהלים פרק קה

(מד) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאמים יירשו: (מה) בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו הללו זה: